

บทที่ 5

อภิปรายและสรุปผล

อภิปรายผล

พรรณไม้ที่ปรากฏในพื้นที่สำรวจแบ่งตามความสูงเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ไม้พื้นล่าง จำพวก เฟิน Araceae และ Zingiberaceae ไม้เถาเกาะเกี่ยวหรือเลื้อยพันไม้อื่น ได้แก่ ม้ากระทืบโรง ถลกบาตร ตะคร้านใบพญ ส่วนไม้พุ่ม ได้แก่ ชำมะเลียง กะตังใบ จิกตง เต่าร้างแดง ปลาไหลเผือก เป็นต้น ในขณะที่ไม้ชั้นบน ได้แก่ สำโรง เทพธำโร เป็นต้น เหล่านี้แสดงให้เห็นว่าพื้นที่เดิมที่เคยเป็น สวนยางพารา เมื่อปล่อยทิ้งไว้ตามธรรมชาติย่อมเข้าสู่กระบวนการทดแทนตามธรรมชาติอีกครั้ง (secondary succession) กระทั่งถึงระยะเวลาหนึ่งเมื่อไม่มีการรบกวนจากมนุษย์ พื้นที่ดังกล่าวจะ เปลี่ยนสภาพเป็นป่าที่สมบูรณ์ต่อไป

พืชพวกเฟินชนิดต่างๆ เช่น กระแตไต่ไม้ ตีนนกยูง ลิเกา ผักหนาม และพืชวงศ์ขิง เช่น กระเทียม และเร่ว ที่เจริญได้ในพื้นที่ เป็นดัชนีชี้ว่าพื้นที่โครงการฯ มีความชุ่มชื้นสูง พืชดังกล่าวจึง สามารถเจริญอยู่ได้

พรรณไม้ที่หอมพื้นบ้านได้ใช้ประโยชน์ด้านสมุนไพร บางชนิดไม่ปรากฏในแปลงสำรวจที่สุ่ม เลือกว่า แต่ผู้วิจัยได้รายงานอย่างครบถ้วนเท่าที่หอมพื้นบ้านระบุข้อมูลไว้ โดยพืชที่รายงานไว้นี้หอม พื้นบ้านได้เก็บไปใช้ปรุงยาจริง ทั้งนี้หอมพื้นบ้านได้กำชับว่ายาสมุนไพรตำรับต่างๆ จะได้ผลต้องมีการนำไปเข้าเครื่องยาอีกหลายชนิด พืชส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้เป็นสมุนไพรเดี่ยวๆ พืชหลายชนิดในแปลง สำรวจจัดเป็นสมุนไพร สอดคล้องกับรายงานของ พงษ์ศักดิ์ (2550) และมีสรรพคุณตรงกับที่หอม พื้นบ้านระบุไว้ ได้แก่ สาบเสือใช้รักษาแผลห้ามเลือด รากระย้อมต้มดื่มแก้ไข้ เป็นต้น

การสำรวจใช้เวลาเพียงปีงบประมาณเดียว ประมาณ 2-3 เดือนต่อครั้ง จึงเข้าพื้นที่สำรวจ ทำให้การสำรวจไม่มีความต่อเนื่องเท่าที่ควร บางครั้งการทิ้งช่วงเวลาเข้าพื้นที่จึงอาจพลาดการได้ ดอกและผลของพืช ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการใช้ระบุชนิดพืช โดยเฉพาะพืชในวงศ์ขิงที่คาดว่าจะมี จำนวนชนิดในพื้นที่มากกว่า 10 ชนิด บางชนิดลำต้นเทียมจะโผล่พื้นดินขึ้นมาให้เห็นในฤดูฝนช่วง สั้นๆ หรือจะออกดอกติดผลในช่วงเวลาสั้นๆ หากเข้าสำรวจไม่ตรงกับช่วงออกดอก การระบุปริิฐาน ไม่สามารถทำได้ เพราะลำต้นเทียมและใบของพืชวงศ์นี้มีลักษณะคล้ายคลึงกันมาก สอดคล้องกับ รายงานของ Larsen and Larsen (2006) ที่กล่าวว่าพืชวงศ์ขิงในประเทศไทยมีความหลากหลายสูง ประมาณการว่าจะมีประมาณ 300 ชนิด จาก 1,400 ชนิดทั่วโลก บางชนิดเป็นพืชถิ่นเดียว (endemic species) หลายชนิดมีสถานะตกอยู่ในอันตราย (endangered) จากสภาพพื้นที่ที่ เปลี่ยนไปทั้งที่พืชในวงศ์ขิงมีประโยชน์หลายประการ เช่น เป็นอาหาร ยา เครื่องสำอาง และไม้

ประดับ เป็นต้น อย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้นำพืชวงศ์ขิงมาปลูกในเรือนเพาะชำของภาควิชาชีววิทยา เป็นเวลาเกือบ 2 ปี เพื่อต้องการศึกษาลักษณะของดอก แต่ไม่พบการออกดอกแต่อย่างใด ซึ่งอาจเนื่องจากสภาพแวดล้อมไม่เหมาะแก่การเจริญของพืช สำหรับ เร่วป่า *Amomum uliginosum* K.D. König สมาชิกในวงศ์ขิงที่สำรวจพบการแพร่กระจายสูงที่สุดในแปลงวิจัย ไม่พบรายงานการใช้ประโยชน์จากหอมพื้นบ้าน แต่มีรายงานจาก พงษ์ศักดิ์ (2556) ระบุการใช้ราก รักษาโรคหืด แก้อาเจียน ขับลม แก้ไข้ ขับน้ำนม และใช้เป็นเครื่องเทศ ในขณะที่ วงศ์สฤติย์ และอำพล (2546) รายงานการใช้ประโยชน์ทางสมุนไพรของพืชวงศ์ขิงในประเทศไทย ซึ่งบางชนิดที่พบในพื้นที่วิจัย ได้แก่ กระทือ (*Zigiber zerumbet*) และเร่วท้องป่อง (*Alpinia mutica*) มีสรรพคุณบำรุงกำลัง ช่วยให้เจริญอาหาร ส่วนเร่วป่า (*Amomum uliginosum*) มีสรรพคุณช่วยขับลม แก้ปวดมวนท้อง ดังนั้นกลุ่มพืชวงศ์ขิงที่เจริญในพื้นที่โครงการฯ หลายชนิดจึงมีศักยภาพทางสมุนไพรที่ควรนำไปวิจัยต่อยอด พร้อมอนุรักษ์ไว้ในพื้นที่

พืชสมุนไพรประเภทไม้ต้นและไม้พุ่มที่หอมพื้นบ้านใช้ประโยชน์ ในพื้นที่โครงการป่าชุมชนอ่างเอ็ด มุลินธิชัยพัฒนา มีความแตกต่างจากพืชสมุนไพรชนิดเดียวกัน ที่มีรายงานการใช้ประโยชน์ในพื้นที่อื่น ๆ โดยสามารถแบ่งความแตกต่างออกเป็น 3 ด้าน คือ

ความแตกต่างของสรรพคุณ

ความแตกต่างของส่วนที่ใช้

และความแตกต่างของวิธีการใช้

ซึ่งความแตกต่างเหล่านี้แสดงให้เห็นคุณประโยชน์ของพืชสมุนไพร แต่ละพื้นที่ที่มีภูมิปัญญาในการนำพืชมาใช้แตกต่างกันออกไป ตัวอย่างเช่น กะดังใบ (*Leea indica*) มีรายงานว่า เป็นสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาแผลบาดเจ็บภายนอก (ปรัชญา และคณะ, 2554) ขาวกะเหยิงในอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ใช้รากต้มน้ำดื่ม บำรุงกำลังแก้ปวดเมื่อย (ชูศรี และปริทรรศน์, 2552) อ่างใน อังคณา และคณะ, 2555) ขาวมั่ง บ้านปางช้าง อำเภอสันติสุข จังหวัดน่านใช้เป็นสมุนไพรบำรุงสตรีที่มีบุตรยาก แก้อาโรคม้าม ปวดม้าม แผลสด แผลอักเสบ และฝี (อัญชลี น่วมมี และคณะ, 2555) ในขณะที่หอมพื้นบ้านในพื้นที่โครงการป่าชุมชนอ่างเอ็ด ใช้รากต้มน้ำดื่ม แก้ไข้ นมสวรรค์ (*Clerodendrum paniculatum*) มีรายงานว่า ชาวไทลื้อนำลำต้นตากแห้งบดเป็นผงตำเป็นยาลูกกลอนรับประทานแก้ปวดท้องและอาหารเป็นพิษ (Inta, 2008 อ่างใน อังคณา และคณะ, 2555) ในขณะที่หอมพื้นบ้านในพื้นที่โครงการป่าชุมชนอ่างเอ็ด ใช้รากฝนทาแก้พิษตะขาบและแมงป่อง

นอกจากนี้ มีพรรณไม้ประเภทไม้ต้นและไม้พุ่มที่พบในพื้นที่โครงการ ฯ บางชนิดที่มีรายงานการใช้เป็นพืชสมุนไพร แต่หอมพื้นบ้านในพื้นที่ชุมชนอ่างเอ็ดไม่ได้ใช้เป็นพืชสมุนไพร ตัวอย่างเช่น เป้าหลวง หรือเป้าใหญ่ (*Croton roxburghii*) เป็นพืชสมุนไพรที่ชาวละโว้และชาวกูย ใช้ต้มน้ำให้แมลงอ่อนอาบ เพื่อช่วยให้แข็งแรงและฟื้นตัวเร็ว (ชูศรี และปริทรรศน์, 2554)

สำหรับสาบเสือที่จัดเป็นวัชพืชเจริญอยู่ทั่วไปตามพื้นที่รกร้างทั่วประเทศ มีรายงานการวิจัยโดย Victor et. al. (2005) ว่ามีสรรพคุณในการต้านการอักเสบ โดยงานวิจัยทำในหนูทดลอง พบว่าหลังจากชักนำให้หนูเกิดอาการอักเสบแล้วให้หนูกินน้ำสกัดใบสาบเสือ สามารถลดอาการอักเสบในหนูทดลองได้อย่างมีนัยสำคัญ จึงสรุปผลการทดลองว่าในใบของสาบเสือนั้นมีฤทธิ์ต้านการอักเสบ และ

ติดเชื้อได้ ซึ่งหากมีการต่อยอดงานวิจัยประเภทเวชภัณฑ์สำหรับใช้ทาเพื่อรักษาแผล จะสามารถลดการใช้ยาประเภท anti-biotic ซึ่งมีผลข้างเคียงต่อผู้ใช้ได้

สมุนไพรอีกหลายชนิดที่หมอพื้นบ้านได้ให้ข้อมูลไว้จึงถือว่าเป็นภูมิปัญญาที่มีค่า ที่ต้องส่งมอบให้แก่คนรุ่นหลัง ได้นำไปศึกษาต่อยอดตามวิทยาการสมัยใหม่ เพื่อพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้มาตรฐานต่อไป

สรุปผล

ความหลากหลายชนิดพรรณพืชของชุมชนบ้านอ่างเอ็ดจังหวัดจันทบุรี พบพรรณไม้ทั้งหมด 48 วงศ์ 80 สกุล 81 ชนิด ไม่สามารถระบุชนิดได้ 10 ชนิด ไม่สามารถระบุวิธานได้ (unidentified) 1 ชนิด คือ กำจัดเถา

ข้อมูลจากสัมภาษณ์หมอพื้นบ้านพบว่า พืชที่เจริญอยู่ในพื้นที่โครงการ ฯ ใช้เป็นสมุนไพร 45 ชนิด ใช้เป็นอาหาร 2 ชนิด ใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ (ฝ้ายบ้าน มุงหลังคา ห่อของ ยาเบื่อ กันแมลง) 6 ชนิด สรรพคุณสมุนไพรส่วนใหญ่ใช้ตำรับประทานแก้ไข้

พืชที่มีการกระจายสูงที่สุด คือ เร่วป่า *Amomum uliginosum* K.D. König พบ 23 แปลง จาก 29 แปลงสำรวจ ซึ่งจากการสัมภาษณ์หมอพื้นบ้านไม่มีการใช้ประโยชน์ทางสมุนไพร